

1—4 класи

НОВІТНІЙ ПОВНИЙ ДОВІДНИК ШКОЛЯРА

За загальною редакцією О. В. Ісаєнко

За програмою Міністерства освіти і науки України
для загальноосвітніх навчальних закладів
із навчанням українською мовою (2012)

«Англійська мова» — за програмою Міністерства освіти і науки України
«Іноземні мови. 1—4 класи» (2012)

СЛОВО ДО БАТЬКІВ

Шановні батьки!

Великою мірою саме від вас залежить, як буде вчитися ваша дитина, як сприйматиме навчальний матеріал і, відповідно, розвиватиметься як особистість. Звичайно ж, головне ваше бажання — бачити свою дитину розумною, щасливою, гармонійно розвиненою людиною. Для того щоб воно здійснилося, необхідно правильно спрямувати навчальну працю дитини, за потреби корегувати її, а також систематично контролювати і допомагати в навчанні.

Існують певні правила і прийоми, які допоможуть вам у цьому.

Наприклад, щоб ефективно вивчити необхідний матеріал та зберегти його в довгостроковій пам'яті, належить вдатися до певних хітровиць:

- ✓ якщо треба запам'ятати дату — спробувати пригадати, що вона означає для вас особисто;
- ✓ якщо треба запам'ятати формулу — слід спробувати прочитати її як слово чи придумати доожної літери формулі якесь слово і скласти смішну конструкцію, що триматиметься в голові;
- ✓ добре запам'ятувати будь-які визначення, явища, події, якщо звести їх до того, що вже відомо; намагайтесь спростити визначення, щоб зрозуміти суть, а не завчити його.

Відомо, що розвиткові пам'яті, уяви, духовному збагаченню сприяє заучування віршів. Добре завчити вірш можна кількома способами:

- ✓ поступово збільшувати обсяг заучуваного вірша;
- ✓ «переводити» словесну інформацію в образну форму;
- ✓ «переказувати» вірш своїми словами.

При заучуванні дитиною віршів звертайте її увагу на мелодину, ритм, рими, а також на настрій і почуття персонажа.

Успіхи у навчанні значно кращі, коли є мотивація. Мотивуйте дитину вчитися, заохочуйте її. І обов'язково хваліть — навіть за найменші, на ваш погляд, успіхи.

Потрібно також:

- ✓ правильно розпланувати час, скласти режим дня;
- ✓ облаштувати місце для занять;
- ✓ використати в інтер'єрі дитячої кімнати жовтий і фіолетовий кольори;
- ✓ скласти план заняття залежно від того, хто дитина — «сова» чи «жайворонок»;
- ✓ розпочинати виконання домашніх завдань з найважчого предмету або з того матеріалу, який дитина знає найгірше;
- ✓ якщо важко відразу зосередитися на вивчені предмета, починати з повторення матеріалу;
- ✓ велике завдання виконувати частинами;
- ✓ робити невеликі перерви, під час яких дитина могла б помити посуд, полити квіти чи послухати улюблену пісню;
- ✓ за кожну невеличку досягнуту мету (вдало виконане завдання, опрацьовану тему тощо) хвалити дитину;
- ✓ чергувати заняття дитини з відпочинком: 40 хвилин — заняття, 10 хвилин — відпочинок;
- ✓ виконувати з дитиною якнайбільше різних тестових завдань із предмета, який вона вивчає, фіксувати час виконання тестів.

Дитина повинна орієнтуватись у навколишньому світі, знати, як уберегти себе і не наражатися на небезпеку.

Математичні навички допоможуть їй розвинути логічне мислення, а вивчення мов і літератури розширять кругозір. І, звичайно, дуже гарно, коли дитина має творчі здібності.

Щоб розвинути у дитини творчі здібності, треба займатися з нею:

- ✓ ліплінням;
- ✓ читанням;
- ✓ прослуховуванням казок;
- ✓ в'язанням;
- ✓ малюванням;
- ✓ шиттям.

Дорослим важливо вчасно помітити творчі здібності у своїх дітей і розвивати їх.

Творчі здібності у дитини обумовлені наступними параметрами:

По-перше, це наявність необхідних задатків і схильностей.

По-друге, необхідно мати мотивацію до заняття будь-якою діяльністю.

При цьому вирішальним моментом є соціальні обставини. Тобто якщо батьки, педагоги чи інші оточуючі дитину дорослі рано помітили її творчу продуктивність у будь-якій діяльності і почали займатися з нею у цьому напрямку, то більше шансів, що вона у майбутньому досягне успіху.

Творчі здібності необхідно підтримувати, створюючи для цього максимально сприятливу атмосферу.

Творчі здібності можуть проявлятися в різних сферах діяльності дитини. Розвиток їх відбувається через гру. Через гру відпрацьовуються соціальні ролі, тренуються навички спілкування. Коли дитина малює, пропонуйте їй не просто зобразити будиночок, тварину, а, наприклад, будиночок казкової чарівниці, тварину з іншої планети, а потім придумайте разом і розповідь про цих героїв.

Використовуйте для гри будь-які предмети: гольфи, набиті ватою, перетворіть у змійку, коробку — в будиночок, старий черевик — на корабель, який пішов на дно.

Даруйте дітям емоції! Саме сплеск емоцій у подальшому пробуджує творчу енергію. Емоції народжують уяву, а уява — творчість.

Для розвитку розумових і творчих здібностей особливо важливе літературне читання.

Основні правила гігієни читання і писання

1. Необхідно, щоб шрифт книги мав достатній розмір і точні й чіткі обриси.
2. Під час читання книга має бути добре освітлена. Бажаною нормою освітленості місця для читання є 75 люксів.
3. Книга має розташовуватися на певній відстані від очей читача. Відстань залежить від розміру шрифта і гостроти зору читача. Дітям і підліткам із нормальним зором треба тримати книгу на відстані 35—40 см. Мінімально припустима відстань книги від глаз — 30 см. При цьому книга не повинна лежати на столі горизонтально. ЇЇ слід тримати нахиливши.
4. У домашніх умовах, з метою зниження втоми очей, треба користуватися спеціальними підставками.
5. При читанні й писанні слід дотримуватися правильної посадки: невисоким дітям треба користуватися підставкою для ніг.
6. Читання лежачи (і писання!) категорично забороняється, оскільки при цьому порушується нормальнна робота очей. Крім того, складно забезпечити правильне природне і штучне освітлення книги.
7. Шкідливо читати і писати у транспорті. Книга чи зошит дріжить у руках, тому ускладнюється зорове сприйняття тексту і втомлюються очі.
8. Читати і писати під час вживання їжі не можна.
9. Обов'язково після 20—30 хвилин читання і писання робити перерви і дивитися вдалечінь, щоб очі відпочивали.
10. Дуже важливо при читанні вголос не перенапружувати голосові зв'язки.

Навчальний предмет «Літературне читання» відповідно до нового Державного стандарту початкової загальної освіти орієнтується на роботу з літературним твором як зразком мистецтва слова.

Від дорослих це вимагає особливої уваги до дітей і подолання труднощів у формуванні **читацької компетентності**.

Читацька компетентність:

- ✓ дитина має уявлення про **коло дитячого читання**: називає теми дитячих творів; співвідносить прочитаний твір з певним жанром: казка, вірш, оповідання, повість, повість-казка, байка, п'єса; усвідомлює, що читання є важливим джерелом знань, задоволення пізнавальних інтересів, цікавого дозвілля; знає і шанує видатних культурних діячів, традиції українського народу;
- ✓ дитина має повноцінну навичку читання вголос і мовчки, самостійно готується до виразного читання; правильно застосовує мовленнєві та позамовні засоби художньої виразності; передає з їх допомогою своє та авторське ставлення до змісту твору;
- ✓ дитина усвідомлює та самостійно визначає тему і основну думку твору; розуміє основний смисл описаних фактів, подій, вчинків персонажів; самостійно визначає головних і другорядних персонажів твору; встановлює тип персонажа (позитивний, негативний); складає невеликі усні розповіді про життєвий шлях письменників; пояснює, які яскраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити картини природи, місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, вчинки, стосунки з іншими героями.

Учні молодших класів опановують два види читання.

Читання **вголос** — чітке, плавне, безпомилкове, достатньо виразне читання цілими словами у відповідному темпі.

Читання **мовчки** — читання «очима», без зовнішніх мовленнєвих рухів, характеризується активізацією процесів розуміння, запам'ятовування і засвоєння прочитаного, а також зростання темпу, порівняно з читанням у голос.

Способи читання

Побуквений

Побуквений спосіб читання — дитина розрізняє голосні і приголосні звуки і букви, читає.

Відривний складовий

Дитина зливає звуки у склади під час читання, читає дуже повільно, відриває, може переходити на побуквений спосіб.

Плавний складовий

Читає свідомо плавно по складово слова зі збігом приголосних, трьохскладові, з подвоєнням та апострофом.

Плавний складовий з цілісним прочитуванням окремих слів

Читає відривним складовим способом з переходом на читання цілими словами.

Читання цілими словами і групами слів

Читає свідомо, протяжно цілими словами у доступному для неї темпі.

Читання має три етапи:

- ✓ читання цілими словами в поєднанні з умінням контролювати правильність читання;
- ✓ читання цілими словами і групами слів;
- ✓ переход до читання мовчки.

Правильність читання — це правильна вимова слів (за нормами орфографії) та правильне їх наголошування під час читання, коли букви і склади, слова в реченнях не повторюються два і більше разів, не перекручуються перестановкою частин, заміною одних звуків іншими, вставлянням певних звуків або складів у слова.

Правильному читанню сприяє чітка вимова.

Формуванню чіткої вимови сприяють:

- ✓ робота зі скоромовками;
- ✓ робота зі скоромовками-спотиканками;
- ✓ робота з чистомовками;
- ✓ читання слів (у стовпчиках чи в рядок) за короткий час (0,5 с).

Прийоми розвитку і формування усвідомленого читання:

- ✓ добір до кожного заголовка відповідної частини тексту;
- ✓ визначення смислової структури тексту, зв'язків смислових частин через схеми, малюнки;
- ✓ уміння розуміти текст на різних рівнях:
  - ✓ відповіді на запитання щодо предметного змісту тексту (факти, події);
  - ✓ складання запитань щодо загального змісту;
  - ✓ розуміння прихованої думки (підтексту), тобто основної думки тексту;
  - ✓ визначення власного ставлення до прочитаного;
  - ✓ виконування спеціальних вправ, які активізують мислення під час читання;

- ✓ пояснення значення слів, уміння користуватися тлумачним словником;
- ✓ розуміння смислової структури тексту, зв'язків між реченнями і частинами тексту;
- ✓ розвиток антиципації (смислової здогадки).

Швидкість читання визначається кількістю прочитаних слів за 1 хвилину.

У процесі читання очі рухаються стрибкоподібно. Сприйняття (фіксація) тексту відбувається в мить зупинки очей. Хто читає добре, швидко, потребує менше зупинок, ніж той, хто читає повільно. Це пояснюється різною величиною кута (оперативного поля) зору, яка визначається кількістю слів, сприйнятих читачем за час однієї фіксації: у гіршому випадку — 1—2, у кращому — 5—6 слів.

Читайте з дітиною, допомагайте їй, намагайтесь зрозуміти їх труднощі й потреби, радійте її успіхам, підтримуйте — і ви обов'язково досягнете своєї мети. Ваша дитина виросте всебічно розвиненою, гармонійною і щасливою!

Щиро бажаємо успіхів!

СЛОВО ДО БАТЬКІВ	5
МАТЕМАТИКА.....	
Ознаки і властивості предметів	11
Просторові відношення, Геометричні фігури.....	15
Лічба. Множина	23
Системи числення	25
Світ великих чисел.....	25
Числова послідовність. Числовий промінь.....	26
Порівняння чисел.....	30
Усні обчислення.....	32
Письмове додавання і віднімання.....	49
Множення багатоцифрових чисел	52
Дроби.....	56
Математичні вирази	59
Величини	63
СХОДИНКИ ДО ІНФОРМАТИКИ	
Комп'ютери та їх застосування	73
Робочий стіл	76
Інформація та інформаційні процеси	85
Використання інформаційних технологій	93
Робота над презентаціями	103
Комп'ютерна підтримка вивчення навчальних предметів.....	108
Комуникаційні технології	115
Створення проектів.....	129
УКРАЇНСЬКА МОВА	
Текст	131
Фонетика. Звуки і букви.....	136
Склад	141
Наголос	142

Звуко-буквений розбір слова	143
Алфавіт	143
Лексика. Слово	144
Іменник	149
Словосполучення. Речення	171
Орфографія	173
ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ	176
Усна народна творчість (фольклор)	176
Проза	187
Поезія	190
Тема та основна думка твору	192
Сюжет	193
Композиція твору	196
Структурні елементи книги	200
РУССКИЙ ЯЗЫК	203
Устная речь и ее происхождение	203
Письменная речь и ее происхождение	205
Стили речи	206
Алфавит	208
Единицы речи	209
Текст	209
Связная речь	214
Лексика. Слово	217
Синтаксис	225
Виды простых предложений	233
Сложное предложение	236
Морфология. Грамматическое значение слова	237
Словообразование. Состав слова	264
Фонетика	267
Орфография. Правописание	271
АНГЛІЙСЬКА МОВА	280
Алфавіт	280
Транскрипція і правила читання звуків	281
Правила читання	283
Дієслово бути (to be)	293
Дієслово мати	297

Теперішній простий час	298
Теперішній тривалий час	303
Минулий простий час	305
Майбутній простий час	306
Майбутні дії з <i>going to</i>	307
Модальні дієслова. <i>Modal Verbs</i>	308
Питальні речення	310
Безособові речення	313
Наказовий спосіб	313
Іменник	314
Вживання <i>some</i> та <i>any</i>	321
Структура <i>there is/are</i>	321
Структура <i>there was/were</i>	322
Займенник. <i>The Pronoun</i>	322
Прикметник. <i>The Adjective</i>	323
Прислівник. <i>The Adverb</i>	325
Числівник. <i>The Numerals</i>	326
Час. <i>Time</i>	328
Позначення арифметичних дій	329
Позначення телефонних номерів	330
Позначення дробів	330
Сполучник. <i>The Conjunction</i>	331
Прийменник. <i>The Preposition</i>	331
Неправильні дієслова	336
З'єднувальні слова	337
Особистий лист	338
Велика літера	341
Дні тижня	342
Частини світу	342
Рік. Пори року. Місяці	343
 ПРИРОДОЗНАВСТВО	344
Природа навколо нас	344
Планета Земля	369
Моя країна — Україна	383
 ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я	390
Компоненти здорового способу життя	390
Сім правил здорового способу життя	391

Здоров'я людини.....	392
Мікроорганізми.....	393
Інфекційні хвороби	394
Порізи, садна, забиття.....	399
Імунітет	400
Фізична складова здоров'я.....	400
Соціальна складова здоров'я	410
Психічна і духовна складові здоров'я	421
 Я У СВІТІ.....	427
Людина	427
Людське «Я».....	434
Винаходи і відкриття людства	434
Вияви характеру	436
Роль спілкування в житті людини	436
Людина серед людей.....	437
Культура поведінки	440
Уникнення конфліктів.....	442
Школа.....	445
Правила поведінки у громадських місцях.....	446
Людські чесноти	447
Людина в суспільстві	447
Правопорушення, поширені серед дітей.....	450
Людина і світ	451
Славетні українці.....	453
Земля — спільний дім для всіх людей	457